

Kalkovens op de 3D-maquette¹

Voor zover bekend stonden er in het maquette-gebied op een 3-tal locaties kalkovens/kalkbranderijen, te weten :

1. Zoutkamp
2. Aduarderzijl
3. Schifpot

Kalkbranderijen

Kalkbranderijen bevonden zich vooral in het noorden van het land en stonden vaak in de nabijheid van steenfabrieken. De tientallen kalkovens stonden, evenals de steenfabrieken, aan het water zodat de benodigde schelpen en turf per schip konden worden aangevoerd. De schelpen werden door schelpenvissers en later schelpenzuigers uit de Waddenzee en de Noordzee gevestigd. De turf werd aangevoerd vanuit de veenkoloniën.

De kalk werd met name gebruikt om te metselen, dus was het handig om de bedrijfstukken samen te voegen en beide bouwmaterialen te kunnen leveren. Maar ook andere industrieën maakten er gebruik van.

Zo had bijvoorbeeld ook een suikerfabriek een eigen kalkoven om met de kalk het bietensap te zuiveren. Bovendien werd de kalk veel gebruikt door de landbouw.

Metselkalk werd echter overbodig toen de cementindustrie opkwam

Langzaam maar zeker verloren de kalkbranderijen hun reden van bestaan en verdwenen de markante bouwwerken uit het landschap.

Het proces

De kalkbranderij was eigenlijk een heel eenvoudig proces.

Als grondstoffen werden hier in het noorden schelpen en turf gebruikt. Dieper landinwaarts werd ook gebruik gemaakt van kalksteen en kolengruis.

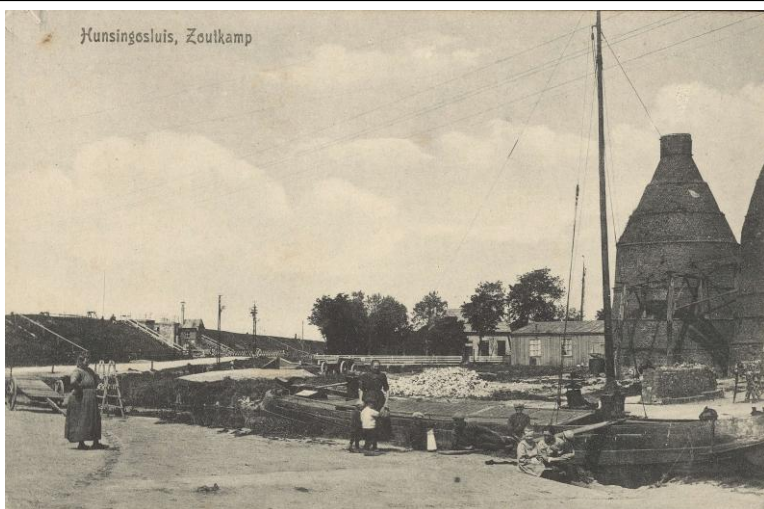
De oven bestaat uit een vuurvaste oven en een

Een rokende kalkoven in de 19e eeuw. – Prent: Nieuwe Hollandsche Kinderprenten no. 46, ca. 1861-1891, door A.E. Collectie Rijksmuseum

Op de achtergrond van de veerman over het Aduarderdiep : de kalkoven van Schifpot

Beeldbank Groningen 1 van de 2 kalkovens bij de Hunsingosluis in Zoutkamp / 1916-1921

buitenwand en in het binnenste deel werden de schelpen en de turf, of kolengruis, om en om in lagen opgebouwd en aangestoken.

Kolengruis werd ook wel vermengd met de schelpen.

De temperatuur in de oven liep op tot 850 tot 1000 graden Celsius, waardoor de turf geheel verbrandde en alleen de verbrande schelpen (ongebliste kalk) overbleven. Dit proces kon drie tot vier dagen duren.

Men liet de gloeiend hete schelpenmassa door grote sleuven onderin de oven naar buiten stromen en bluste deze met water, waardoor de schelpen uiteenvielen in een wit poeder, de gebluste kalk.

Deze kalk was klaar voor verdere verwerking in de bouwwereld, voor de landbouw of voor andere doeleinden.

¹ **Uitgave :** Werkgroep Gastvrij Middag-Humsterland / **Samensteller :** F.F. Leutscher / **Geraadpleegde literatuur :** Wikipedia, **Beeldmateriaal:** Beeldbank Groninger Archieven, Pieter en Lucy van Dijk.

Werken in de kalkbranderij

Schelpen en turf werden met kruiwagens naar de vulopening bovenin de oven gekruid en in de oven gestort. Dit was zwaar en niet ongevaarlijk werk dat later door een Jakobs ladder (schelpenlift) werd overgenomen. Ook het andere werk, het verspreiden en blussen van de kalk, was zwaar en de arbeiders maakten ruim een eeuw geleden lange dagen.

In 1907 hadden de arbeiders van de kunstmestfabriek in Kostverloren kortere werktijden bedongen: zij werkten 98 uur in de week.

De talloze kalkovens zijn in de provincie Groningen bijna allemaal verdwenen. Er staan er nog drie in Garmerwolde die tot woonhuis zijn verbouwd. De kalkoven op de gemeentewerf van Appingedam is nog vrijwel origineel. Om dit industrieel erfgoed voor het nageslacht te behouden is Stichting BICSA opgericht.

De Fabrieksarbeider bericht:

'Maar hoe gaat het nu? In de buurt der kunstmestfabriek staat een kalkoven van den heer Wigbolders, een bekend antirevolutionair. Nu de werklieden der kunstmestfabriek niet meer drie maal per week 36 uur achter elkaar willen werken, nu doen het de arbeiders van de kalkoven.

Zij werken daags in de kalk en drie maal per week 's nachts in de kunstmest; van 's morgens 7 uur tot 's avonds 6 uur in de kalk, van 's avonds 6 tot 's morgens 8 in de kunstmest en dan weer tot 's avonds 6 uur in de kalk, dan kunnen zij een nacht gaan slapen en zoo'n taak driemaal in de week.'